RECEP TAYYİP
ERDOĞAN
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

CUMHURİYET DÖNEMİNDE RİZE-I (1923-1950)

Editörler
Zehra ASLAN
Mustafa ARIKAN

Scanned with CamScanner

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları: 24

CUMHURİYET DÖNEMİNDE RİZE-I (1923-1950)

EDİTÖRLER
Doç. Dr. Zehra ASLAN
Arş. Gör. Mustafa ARIKAN

YAYIN KURULU
Prof. Dr. Mehmet OKUR
Doç. Dr. Zehra ASLAN
Arş. Gör. Mustafa ARIKAN

DANIŞMA KURULU
Prof. Dr. Mesut ÇAPA
Doç. Dr. Zehra ASLAN
Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK

Kapak-Dizgi-Tasarım
Öznur YILDIRIM

Baskı - Cilt
Ankara Ofset Basım Matbaacılık
Reklam İnş. Turz. Teks. Gıda San. ve Tic. Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1. Cad. Necati Bey İşhanı
No: 93/43-44 İskitler / ANKARA
Tel: (+90) 312 384 50 63 Fax: (+90) 312 384 50 66
www.ankaraofset.com.tr

ANKARA 2018

ISBN: 978-605-9072-17-5

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
0 (464) 223 61 26 - 1669
donersermaye@erdogan.edu.tr

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yönetim Kurulu'nun
14.12.2017 Tarih ve 412 Nolu kararı ile basılmıştır.

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

Kapak fotoğrafları, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi Damlanur KÜÇÜKYILDIZ'dan alınmıştır.

Scanned with CamScanner

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ

CUMHURİYET DÖNEMİNDE RİZE-I (1923-1950)

Editörler
Zehra ASLAN
Mustafa ARIKAN

Scanned with CamScanner

Zehra ASLAN: Trabzon Of doğumlu olan Zehra ASLAN, 2005 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nden derece ile mezun olmuştur. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalında 2008 yılında "Yüksek Lisans", 2011 yılında da "Doktora" derecelerini almaya hak kazanmıştır. 2009 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümünde okutman olarak meslek hayatına başlamış, aynı yılın ekim ayında atandığı Rize Üniversitesi'nde yine okutman olarak görevine devam etmiştir. 2013 yılı Nisan ayında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tarih Bölümü'nde "Yardımcı Doçent" kadrosuna atanan Aslan, 16 Eylül 2014 tarihinde "Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları ve T.C. Tarihi Ana Bilim Dalında" girmiş olduğu "Doçentlik" sınavında başarı göstererek bu unvanı almaya hak kazanmıştır. İdarî olarak 2013-2015 yılları arasında "Bölüm Başkan Yardımcılığı" ve "Bölüm Başkanlığı" görevlerini de yürüten Aslan, aynı zamanda RTEÜ Fen Edebiyat Fakültesi'nde "Yönetim Kurulu Üyeliği" ve Tarih Bölüm Başkanlığı görevlerini hâlen sürdürmektedir.

Yayınlanmış uluslararası ve ulusal nitelikteki dergilerde makaleleri ve uluslararası sempozyumlarda sunulmuş bildirileri bulunan Aslan, özellikle Demokrat Parti Dönemi ve Yassıada davaları ile ilgili çalışmalara ağırlık vermektedir. 1914-1930 yılları arasında Batum Göçmenleri, 1950-60 yılları arasında Bulgar Göçmenleri başta olmak üzere değişik konularda da çalışmaları bulunan Aslan›ın, "Türkiye'de Devlet Tiyatrosunu Yaşatmak" "Demokrat Parti Döneminde Trabzon (1950-1960)" ve "Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I" adlı kitap çalışmaları bulunmaktadır.

Mustafa ARIKAN: Amasya Merzifon doğumludur. 2007 yılında Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun olmuştur. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı'nda almış olduğu yüksek lisans eğitimini 2010 yılında tamamlamıştır. Aynı yıl Rize Üniversitesi'nde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi alanında okutman olarak göreve başlamıştır. 2015 yılında, aynı üniversitede araştırma görevlisi olmuştur. 2014 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi alanında doktora eğitimine başlamıştır. Doç. Dr. Uğur ÜÇÜNCÜ danışmanlığında yürüttüğü "Millî Mücadele Dönemi Türk Basınında Dış Politika Yönelimleri" başlıklı tezi hâlen devam etmektedir.

Scanned with CamScanner

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER 5
KISALTMALAR 9
ÖNSÖZ 11
EDİTÖRDEN 13

I. BÖLÜM

RİZE'NİN COĞRAFÎ ÖZELLİKLERİ VE İDARÎ YAPISI

1.1. COĞRAFÎ ÖZELLİKLER (Dr. Öğr. Üyesi Pınar POLAT) 23
1.1.1. Genel Coğrafi Özellikler 23
1.1.2. Doğal Çevre Özellikleri 28
1.1.2.1. Jeolojik Özellikler 29
1.1.2.2. Tektonik Özellikler ve Jeolojik Gelişim 30
1.1.2.3. Jeomorfolojik Özellikler 33
1.1.2.4. Hidrografik Özellikler 41
1.1.2.5. Toprak Özellikleri 45
1.1.2.6. Bitki Örtüsü Özellikleri 46
1.1.2.7. İklim Özellikleri 47
1.1.3. Beşerî Çevre Özellikleri 49
1.1.3.1. Şehrin Yerleşme Özellikleri 49
1.1.4. Jeomorfolojik Birimler İle Yerleşmeler Arasındaki İlişki 54
1.1.4.1. Kıyı Morfolojisinde Meydana Gelen Değişmeler 55
1.1.4.2. İç Kesimlerde Meydana Gelen Değişmeler 59
1.1.5. Arazi Kullanımı İle Jeomorfolojik Birimler Arasındaki İlişki 60
1.1.6. Şehrini Etkileyen Afetler 62
1.1.6.1. Sel ve Taşkınlar 63
1.1.6.2. Heyelanlar 67
1.2. RİZE'NİN İDARÎ YAPISI 72
1.2.1. Rize'nin İl Oluşu ve İdarî Teşkilâtlanması (Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK) 72
1.2.1.1. Nüfus 77
1.2.1.2. İdareciler 79
1.2.1.3. Belediye Bütçesi ve Şehirdeki Bazı Hizmetler 82
1.2.1.4. Asayiş 85
1.2.2. 1933-1950 Yılları Arasında Rize'nin İdarî Teşkilâtlanması
(Dr. Öğr. Üyesi Volkan AKSOY) 87
1.2.2.1. Vilâyet İdaresi 90
1.2.2.2. Belediye 99
1.2.3. Valiler (Dr. Öğr. Üyesi Sinan BAŞARAN) 105

Scanned with CamScanner

Mehmet Hurşit Akkaya 105
Mehmet Eşref Sayit 106
Mehmet Cemil Berkmen 107
Mehmet Arif Bey 108
Ahmet Ekrem Engür 109
Ahmet Cevdet Ertuğrul 110
Mehmet Nuri Türkkan 111
Derviş Hüseyin Hüsnü Uzgören 112
Ahmet Baha 113
Mehmet Saim Hazar 114
Cenap Nuh Aksu 115
Akif Cevdet İşcan 116
Hıfzı Tüz 118

II. BÖLÜM

RİZE'NİN SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPISI

2.1. SAĞLIK VE SOSYAL DAYANIŞMA (Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK) 123
2.1.1.Sağlık 124
2.1.2. Cemiyetler ve Sosyal Dayanışma 139
2.2. BAYINDIRLIK VE İMAR FAALİYETLERİ (Öğr. Gör. Dr. Işıl TUNA) 144
2.2.1. Yol Yapım ve İyileştirme Faaliyetleri 144
2.2.2. Köprü İnşa ve Tamir Faaliyetleri 147
2.2.3. Restorasyon Çalışmaları 148
2.2.4. Diğer Hizmetler 149
2.3. RİZE'NİN SOSYAL VE KÜLTÜR HAYATININ YÖNLENDİRİLMESİNE ETKİ EDEN BİR OLUŞUM OLARAK RİZE TÜRK OCAĞI (1924-1931) (Doç. Dr. Zehra ASLAN) 150
2.3.1. Rize Türk Ocağı'nın Yönetimi 151
2.3.2. Faaliyetleri 152
2.3.3. Rize Türk Ocağı'nın Menkul ve Gayrimenkulleri ve Halk Fırkası'na Devri ... 155
2.4. EĞİTİM VE KÜLTÜR HAYATI (Prof. Dr. Mesut ÇAPA) 156
2.4.1. İlköğretim ve Halk Eğitimi 158
2.4.2. Ortaöğretim Hayatı 161
2.4.3. Halkevi'ndeki Kültürel Faaliyetler 165
2.4.4. Sinema Gösterilerinin Başlaması 170
2.5. BASIN HAYATI (Prof. Dr. Mehmet OKUR) 170
2.6. RİZE ADLİYESİ VE ARŞİVİ (Arş. Gör. Mustafa ARIKAN) 185
2.6.1. Rize Adliyesi 185
2.6.2. Rize Adliye Arşivi 187

Scanned with CamScanner

2.6.2.1. Rize Adliye Arşivi'ndeki Karar Klasörlerinin Fizikî Özellikleri ve İçeriği 194
2.7. SOSYAL ALANDA YAPILAN DEVRİMLERİN RİZE'DEKİ YANSIMALARI (Dr. Öğr. Üyesi Sinan BAŞARAN) 198
2.8. SPOR (Dr. Öğr. Üyesi Gülşah Kurt GÜVELOĞLU) 205

III. BÖLÜM

RİZE'NİN İKTİSADÎ HAYATI

3.1. TARIM, HAYVANCILIK, TİCARET, SANAYİ VE EKONOMİK KURULUŞLAR (Öğr. Gör. Dr. Özlem YILDIRIM) 215
3.1.1. Tarım, Hayvancılık ve Ticaret 215
3.1.1.1. Cumhuriyet'ten Önce Rize'nin Ekonomik Durumu 216
3.1.1.2. Cumhuriyet Döneminde Rize'de Tarım, Hayvancılık ve Ticaret 220
3.1.2. Sanayi ve Ekonomik Kuruluşlar 228
3.2. CUMHURİYET'LE YAŞIT BİR ÜRÜN: RİZE ÇAYININ TARİHÇESİ (Doç. Dr. Ali Rıza SAKLI) 242
3.2.1. Cumhuriyet'ten Önce Çayla İlgili Gelişmeler 242
3.2.1.1. Osmanlı Dönemindeki Arayışlar 243
3.2.1.2. Rize'de Çay Yetiştirilebileceği Yönündeki Çalışmalar: Ali Rıza Erten Raporu 246
3.2.1.3. Zihni Derin ve Rize'de İlk Çay Fidanlığının Tesisi 249
3.2.2. 407 Sayılı Kanun ve 1920'lerde Rize'nin Durumu 252
3.2.2.1. 407 Sayılı Kanun'un Görüşmeleri ve Kabulü 252
3.2.2.2. Meclis Görüşmeleri Işığında 1920'lerde Rize'nin Durumu 261
3.2.2.3. 407 Sayılı Kanun'un Son Şekli ve Uygulaması 269
3.2.3. Türk Çaycılığında Yeni Dönem: Ekonomik Anlamda Çaycılık 273
3.2.3.1.Şevket Raşit Hatipoğlu'nun Çalışması (1936) 274
3.2.3.2. Zihni Derin'in Çaycılık İçin Yeniden Görevlendirilmesi (1938) 280
3.2.3.3. Yeni Döneme Yeni Kanun: 3788 Sayılı Çay Kanunu 283
3.2.4. Çay Sanayisinin Kurulması ve Gelişimi 290

IV. BÖLÜM

RİZE'DE SİYASET

(Dr. Öğr. Üyesi Sinan BAŞARAN)

4.1. PARTİ TEŞKİLÂTLANMALARI 301
4.1.1.CHP Rize Teşkilâtı 302
4.1.1.1. CHP Rize Teşkilâtının Kurulması 302
4.1.1.2. Çoruh Vilâyeti Döneminde Rize'de CHP Teşkilatlanması 304
4.1.1.3. Parti-Devlet Bütünleşmesi Dönemi Rize CHP Teşkilatı 305

Scanned with CamScanner

4.1.1.4. Demokrat Parti'nin Kurulması Sonrası
Rize'de CHP Teşkilatlanmasının Gelişimi 311
4.1.1.5. Teşkilatlanmada Yaşanan Sıkıntılar ve Sebepleri 313
4.1.2. SCF'nin Rize Teşkilatı 314
4.1.3. DP'nin Rize'de Teşkilatlanması 317
4.2. RİZE'DE GENEL SEÇİMLER VE SEÇİLEN MİLLETVEKİLLERİ 319
4.2.1. 1923 Seçimleri (II. Dönem) 319
4.2.2. 1925 Ara Seçimi 321
4.2.3. 1927 Seçimleri (III. Dönem) 321
4.2.4. 1931 Seçimleri (IV. Dönem) 321
4.2.5. 1935 Seçimleri (V. Dönem) 322
4.2.6. 1936 Ara Seçimi 323
4.2.7. 1939 Seçimleri (VI. Dönem) 323
4.2.8. 1943 Seçimleri (VII. Dönem) 324
4.2.9. 1946 Seçimleri (VIII. Dönem) 325
4.2.10. 1950 Seçimleri (IX. Dönem) ve Rize Milletvekilleri 327

V. BÖLÜM

RİZE VALİLİĞİ'NİN 28 EKİM 1950 TARİHLİ RAPORU DOĞRULTUSUNDA 1950 YILINA GELİNDİĞİNDE RİZE'NİN GENEL DURUMU VE NÜFUSU

(Doç. Dr. Zehra ASLAN)

5.1. RİZE İLİNİN SORUNLARI VE İHTİYAÇLARI HAKKINDA BAŞBAKAN ADNAN MENDERES'E SUNULAN 28 EKİM 1950 TARİHLİ RAPOR VE BAKANLIKLARDAN ALINAN CEVAPLAR 333
5.1.1. "Emniyet-Asayiş İşleri" ile "Özel İdareyi" Kapsayan Talepler ve İçişleri Bakanlığı'ndan Alınan Cevaplar 335
5.1.2. İktisadî Meseleler ve "Ekonomi ve Ticaret", "Tarım", "Gümrük ve Tekel" Bakanlıklardan Alınan Cevaplar 340
5.1.3. Bayındırlık İşleri ve Bayındırlık Bakanlığı'ndan Alınan Cevaplar 347
5.1.4. Eğitim-Sağlık İşleri ve Milli Eğitim ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıklarından Alınan Cevaplar 351
5.2. RAPORA VE 1927-1950 YILLARI ARASINDA YAPILAN NÜFUS SAYIMLARINA GÖRE RİZE NÜFUSU 354
KAYNAKÇA 354
DİZİN 359
..... 379

Scanned with CamScanner